

HISTORY OF SCIENCE AND HIGHER
EDUCATION

ZINĀTŅU UN AUGSTSKOLU VĒSTURE

Hronika

23rd INTERNATIONAL BALTIC CONFERENCE ON THE HISTORY OF SCIENCE

23. STARPTAUTISKĀ BALTIJAS ZINĀTŅU VĒSTURES KONFERENCE

J.Stradiņš

Atslēgas vārdi: zinātņu vēsture, Baltijas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācija, RTU jubileja, P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, Letonikas gads

2008. gada 9.-10. oktobrī Rīgā notika tradicionālā 23. Starptautiskā Baltijas zinātņu vēstures konference. Tā bija veltīta triju Baltijas valstu neatkarības 90 gadu jubilejai, kā arī 50 gadiem, kopš sākusies Baltijas zinātņu vēstures konferenču tradīcija, atjaunots Rīgas Politehniskais institūts (tag. Rīgas Tehniskā universitāte - RTU)(1958.g. 1. septembrī) un oficiāli nodibināts P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs (1957.gada septembrī, kopš 1958. gada 18. augusta saucas dibinātāja Paula Stradiņa vārdā). Konferenci rīkoja Baltijas valstu Zinātņu vēstures un filozofijas asociācija, Latvijas Zinātņu akadēmija, Rīgas Tehniskā universitāte, Latvijas Universitāte, Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs. Rīkotāju vidū vēl bija Latvijas Zinātņu vēstures asociācija, kas arī dibināta tieši pirms 50 gadiem, 1958. gada janvārī. Savā ziņā šī konference bija ārpuskārtas konference, kas rīkota saistībā ar minētajām jubilejām, tādēļ arī referātu un dalībnieku skaits bija nedaudz limitēts, salīdzinot ar iepriekšējām. Taču pieteikto referātu kopskaits, kas publicēti materiālu krājumā “*Nova Miscellanea Historiae Scientiarum Baltica – 50*”, bija 83, no tiem reāli noklausīti vai prezentēti 55 referāti. Konferencē piedalījās zinātņu vēsturnieki no 11 valstīm (Vācija, Lielbritānija, Austrija, Portugāle, Krievija, Ukraina, Baltkrievija, Somija, Igaunija, Lietuva, Latvija), referentu un klausītāju kopskaits 2 plenārsēdēs un 6 sekciju sēdēs pārsniedza 150 – 200 cilvēku.

Pirmā plenārsēde notika RTU Lielajā aulā. To atklāja RTU rektors akadēmiķis profesors Ivars Knēts. Tika nolasīts Izglītības un zinātnes ministres profesores Tatjanas Koķes apsveikums konferencei (apsveikuma tekstu skat. 1. pielikumā) un Baltijas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācijas prezidentam profesoram J. Stradiņam pasniegts I. Koķes parakstīts Ministrijas Atzinības raksts par ilggadēju un rezultatīvu darbu Latvijas, Baltijas un Eiropas zinātnes vēstures pētniecībā, par Baltijas zinātniskā darba organizēšanu un aktivizēšanu. LZA prezidents akadēmiķis Juris Ekmanis ievadvārdos izteica gandarījumu par zinātnieku interesi un atsaucību, pievēršoties dažādu zinātņu nozaru vēstures pētniecībai (ievadvārdu tekstu skat.2. pielikumā). Šī aktivitāte vēlreiz apliecina ES attīstības politikā akcentēto tēzi par “zinātnes sabiedrības” veidošanas aktualitāti ES dalībvalstīm. Zināšanas nav domājamas bez sistemātiskas, uz pirmavotiem balstītas, pētniecības. Ir simboliski, ka Baltijas valstiskuma veidošanos saista ar zinātnes un augstākās izglītības problēmu analīzi, izcilu vietējo zinātnieku darbības atceri un godināšanu. Prezidents ierosināja, lai par laikmeta ietekmi uz zinātnes un augstākās izglītības attīstību, par zinātnisko skolu veidošanos, par Baltijas ceļu uz Eiropu un Eiropas ietekmi Baltijā, par izcilajām, radošajām personībām sastādītu kopējus plašākus darbus – lai apkopotu vēsturisko pieredzi un apzinātu nākotnes perspektīvas.

Ievadreferātu par Baltijas zinātņu vēstures konferenču 50 gadiem (1958-2008) nolasīja akadēmiķis Jānis Stradiņš, ieskicējot gan vēsturiskos priekšnoteikumus šādu konferenču rīkošanai, gan sīkāk iztirzājot pirmās konferences sarīkošanu (ko sasauca Rīgā 1958.g. 6.-7. jūnijā pēc prof. Paula Stradiņa

ierosmes un kuras organizēšanā piedalījies arī pats ievadreferāta autors), runājot arī par turpmāko konferenču norisi. Referents izcēla šo konferenču nozīmi Baltijas republiku zinātnieku vienošanai, brīvdomīgas gaisotnes uzturēšanai un “garīgai pretestībai” pret sovjetisko unifikāciju. Tika atzīmēts, ka jau 1990. gada 29. oktobrī Rīgā nodibināta Baltijas valstu Zinātņu vēstures un filozofijas asociācija, kuras prezidents 1991. gada janvārī griezās ar radiovēstījumu zinātnes pasaulei, lai protestētu pret Padomju armijas brutālajām akcijām Viļņā un solidarizētos ar Lietuvu. Iezīmēta turpmākā konferenču norise jau atgūtās neatkarības apstākļos (1991. gadā 4.-6. oktobrī Viļņā notika 16. Baltijas zinātņu vēstures konference, kas bija pirmais Baltijas zinātnieku saiets pēc valstu neatkarības atgūšanas), kā arī šo konferenču nākotnes izredzes, sakarā ar paaudžu maiņu zinātnes vēsturnieku vidē. Tika parādīti daudzi dokumenti un fotoattēli šo konferenču pusgadsimta pieredzes raksturošanai. Referāts publicēts šajā krājumā.

Plašu, labi dokumentētu un ilustrētu materiālu par augstāko inženierizglītību Latvijā cauri gadsimtiem, raksturojot Rīgas Politehnikuma (Rīgas Politehniskā institūta, LU tehnisko fakultāšu un atjaunotā Rīgas Politehniskā institūta) vēstures galvenos momentus un pašreizējo situāciju, nolasīja RTU rektors profesors Ivars Knēts. Referātu par 20. gadsimtu kā liktenīgu notikumu un pagrieziena gadsimtu Baltijas valstu vēsturē, īpaši pievēršoties zinātnes attīstības periodizācijai Lietuvā kopš 1907. gada saistībā ar sociāli politiskajām norisēm, nolasīja Lietuvas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācijas prezidents Jozs Algimants Krikštopaitis (Viļņa). Igaunijas ZA akadēmiķa Karla Sīlivaska (Tallina) referāts par Baltijas jūras reģiona zinātniskās dzīves kopēju raksturojumu 17. – 19. gs. netika nolasīts referenta slimības dēļ, taču tā pilns teksts publicēts konferences materiālu krājumā.

1.att. Konferences atklāšana 2008. gada 9. oktobrī. Baltijas valstu Zinātņu vēstures un filozofijas asociācijas prezidents J. Stradiņš nolasa lēmumu par Latvijas zinātņu vēstures asociācijas Goda biedra diploma un nosaukuma piešķiršanu RTU rektoram I. Knētam. No kreisās : LZA prezidents J. Ekmanis, akadēmiķis J. Stradiņš, RTU rektors I. Knēts.

Fig.1. The Opening of the Conference on October 9, 2008. The president of the Association of the History and Philosophy of Sciences of the Baltic States J. Stradiņš reads the decision of the Senate of the Latvian Academy of Sciences to give the Honorary Membership of the Latvian Association of the History of Sciences to the Rector of the Riga Technical University I. Knēts.

From the left: The President of Latvian Academy of Sciences J. Ekmanis, the Member of the Academy of Sciences J. Stradiņš and Rector I. Knēts.

Sakarā ar Latvijas Zinātņu vēstures asociācijas pastāvēšanas 50 gadiem tika pasniegti šīs asociācijas Goda biedru diplomu profesoram L. Klimkam (Viļņa), rektoram I. Knētam (Rīga) un Dr. H. Tankleram (Tartu, diplomu saņēma prof. R. Vihalems, jo Tanklers konferences priekšvakarā bija aizgājis mūžībā). Goda nosaukumu savā 2008.gada 16. septembra sēdē LZA piešķīris Senāts, kura pārraudzībā darbojās minētā asociācija. Vēl līdzīgi diplomu šajā reizē piešķirti hologrāfijas izgudrotājam prof. J. Upatniekam – ASV, emeritētajam ķīmijas profesoram J. Lielmežam – Kanāda un G. Braurei, Vilhelma Ostvalda mazmeitai, kas dzīvojusi Vācijā Ostvalda muzejā-mītnē “Enerģija” un piedalījies sava vectēva zinātniskā un materiālā mantojuma saglabāšanā. Plenārsēdes noslēgumā RTU rektors rīkoja pieņemšanu konferences dalībniekiem.

Sekcija “Zinātne un sabiedrība” darbojās RTU doc. J. Klētnieka un prof. L. Klimkas vadībā. T. Kīskinenas (Helsinki) referāts bija veltīts tēmai par meteoroloģiju un politiku – tika analizēti zviedru astronoma un garīdznieka S. A. Forsija 1594. – 96. g. vērojumi par Tallinā novēroto komētu un citām parādībām, saistot tās ar kara paredzēšanu. Divi igauņu referāti bija veltīti zinātnes filozofijai – L. Nepinens (Tallina) referēja par matemātikas pielietojumu dabas izpratnei, bet prof. P. Mīrseps (Tallina) – par katastrofu teoriju un tās atdzimšanu laika gaitā. L. Lepika (Tallina) nolasīja interesantu ziņojumu par zinātnes popularizēšanu Igaunijas Republikā 1920.-1940. gadā. V. Pocjus (Viļņa) pastāstīja par vecā RPI un tur funkcionējošās lietuviešu studentu organizācijas “Viltis” nozīmi Lietuvas zinātnē un kultūrā. A. Vasiļauskiene (Šauļi) nolasīja divus referātus par Lietuvas katoļu akadēmiju un katoļu garīdznieku V. Uštupa un S. Ilas darbību, bet prof. L. Klimka – par Latvijas lietuvēs darinātajiem zvaniem Lietuvas un Latvijas katoļu baznīcām. Divi referāti – A. Kukela (Rīga) un J. Klētnieks (Rīga) – bija veltīti autoru pazīstamajiem Ēģiptes piramīdu (Džosera piramīdas) pētījumiem ar modernajām mērījumu sistēmām. Turklāt J. Klētnieks iztirzāja arī Džosera piramīdas garīgumu un vispār seno ēģiptiešu priekšstatus par mūžību, mirušo valstību un astronomiju. Latvijas pētnieku darbs ēģiptoloģijā izpelnījies starptautisku ievērību, bet J. Klētnieka pārdomas iekļautas viņa izcilajā grāmatā “Mūžības valdnieki”, kas nākusi klajā tūdaļ pēc konferences.

Dabzinātņu un inženierzinātņu vēstures sekcijā, kas strādāja LU Dr. Ilgoņa Vilka vadībā, noklausījās K. Bēra muzeja vadītāja Erki Tamiksāra (Tartu) referātu par Sibīrijas mamutu un mūžīgā sasaluma pētījumiem 19.gs., kur liela bijusi Igaunijas zinātnieku (K.E. Bēra, Midendorfa) loma. J. Baņonis (Viļņa) ziņoja par A. Jakšta-Dambrauska nopelniem matemātikas attīstībā Lietuvā, bet N.M. Diasa un līdzautoru (Koimbra, Portugāle) referāts bija veltīts Tartu botāniķa H.M. Vilkoma savāktās Ibērijas augu herbārija kolekcijai. I. Šperberga un U. Sedmalis (Rīga) referēja par keramikas ķīmiju un tehnoloģiju Latvijā no 1863.gada līdz mūsdienām, bet Dr. I. Grosvalds (Rīga) – par ķīmiskās rūpniecības attīstību Latvijā no 1918. gada līdz 1944.gadam. L. Petrauskiene (Viļņa) pētīja, kurš ir bijis dēļu barometra izgudrotājs 18.gs., bet J. Olehnovičiene – ihtioloģisko pētījumu attīstību Lietuvā. N. Avakjana (Sanktpēterburga) savu referātu veltīja pazīstamam 19.gs. sākuma naturālistam J. G. Fišeram-Valdheimam, pirmās dabaspētnieku biedrības dibinātājam Krievijā. Daudzi citi sekcijā pieteiktie referāti, diemžēl, izpalika referentu neierašanās dēļ.

Pedagoģijas vēstures sekciju, kuras sēdes notika LU Pedagoģijas muzejā Anniņmuižā, vadīja Dr. Alīda Zigmunde. Referāti skāra galvenokārt Latvijas pedagoģijas vēstures un metodoloģijas problēmas. Bija prof. R. Garlejas referāts par pedagoģiju un izglītības kvalitāti, prof. J. Ķesteres referāts par pedagoģijas kā disciplīnas veidošanos Latvijā, prof. A. Krūzes referāts par izglītības vēstures pētījumiem Latvijā pēc neatkarības atgūšanas. Divi referāti bija veltīti senākas pagātnes notikumiem – A. Staris (Rīga) nolasīja referātu par pirmo reālģimnāziju Rīgā (1861-1873) saistībā ar RP tapšanu, bet A. Zigmunde par J. G. Stuenci kā pirmo kurlmēmo skolu pasniedzēju sagatavotāju Latvijā. L. Klimkas un R. Kivilšienes (Viļņa) referāts bija veltīts mācību sistēmai piāru ordeņa skolās Lietuvā 18.-19. gs., bet A. Lankas un A. Zigmundes (Rīga) referāts bija veltīts pavisam mūsdienīgam tematam – pedagoģijas studijām RTU Humanitārajā institūtā.

Kā allaž, skaitliski lielākā un rosīgākā bija Medicīnas vēstures un muzeoloģijas sekcija, kura pulcējās Medicīnas vēstures muzejā direktorē E. Bērziņas un Dr. M. Pozemkovskas vadībā. Bija divas piemiņas sēdes. Pirmā veltīta ilggadējā muzeja direktora docenta Dr. h. c. K. Ē. Arona (1933-2005) piemiņai, kuram šogad apritētu 75 gadi, bet otra – muzeja dibinātāja un Baltijas zinātņu vēstures konferences iniciatora prof. P. Stradiņa (1896-1958) piemiņai. Plaša un emocionāli bagāta izvērtās *K.Arona piemiņas sēde*, ko ievadīja prof. Jura Salaka referāts par K.Ē. Arona daudzpusīgo un spilgto personību. M. Pozemkovska raksturoja Muzeja attīstību 50 gados un tā šodienu. Pazīstamais

medicīnas vēsturnieks prof. K. Vasiļjevs (Odesa), kurš bija piedalījies ar referātu jau pirmajā Baltijas konferencē pirms 50 gadiem (jo tolaik strādāja Rīgā), sniedza visai pārdomātu, kaut arī subjektīvu 1958.-2006.gada Baltijas konferenču tematikas izvērtējumu, runāja par šo konferenču nākotni, par nacionālā un internacionālā saistību medicīnas vēsturē, par Baltijas “tilta” funkciju. J. Stradiņa un Dz. Cēberes referātā tika aplūkota Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja ģenēze un agrīnais attīstības posms, kad muzejs formāli darbojās Latvijas PSR ZA Bioloģijas un eksperimentālās medicīnas institūta sastāvā (1946-1952); tika analizēts neīstenotais Latvijas PSR Ministru padomes lēmumprojekts (1946.g. augustā) par šī institūta sadalīšanu divos institūtos un atsevišķa medicīnas vēstures muzeja kā ZA autonomas vienības izveidošanu.

Paula Stradiņa piemiņas sēdē akadēmiķis prof. A. Vīksna referēja par Latvijas medicīnas vēstures tematikas iztirzāšanu Baltijas zinātņu vēstures konferencēs (1958-2006), bet prof. J. Salaks - par Medicīnas vēstures muzeja starptautiskajiem kontaktiem. V. Sjudiks, T. Meks un Z. Šimantiene (Kauņa) raksturoja Lietuvas Medicīnas un Farmācijas muzeja sadarbību ar P. Stradiņa muzeju Rīgā, bet M. Līvi-Kalninā (Tartu) un A. Vīksnas kopziņojums bija veltīts vadošā igauņu medicīnas vēsturnieka Viktora Kalnina aktīvajai līdzdalībai Baltijas zinātņu vēstures konferencēs. Dr. B. Felders (Tībingena) raksturoja iedzimtības higiēnu (rase, tautība, psihiatrija) Latvijā 1937.-1944. gadā. Arī K. Kallinga (Tartu) lekcija par psihiatriskajām slimnīcām Igaunijā nacistu okupācijas laikā (1941-1944), kas gan tika nolasīta zinātnes un sabiedrības sekcijā, bija veltīta nacistu rasu teoriju praktiskajām konsekvencēm. J. Duplenko un N. Kočubejas (Kijeva) referāts skāra oftalmoloģijas attīstību Ukrainā un Latvijā 20.gs. pirmajā ceturksnī – paralēlēm un sadurēm. O. Kulpanoviča (Minska) runāja par veselības aizsardzības ekonomiku kā darbības jomu, tās ģenēzi un vēsturisko attīstību, bet V. Kuzņecovs (Rīga) par psihiski slimo slimnieku patversmi un pārmācības namu Rīgas citadelē (1787-1823), tā kārtības noteikumiem.

Pazīstamā somu dabzinātņu vēsturnieka LZA ārzemju locekļa prof. A. Leikolas (Helsinki) referāts vēstīja par E. J. Bonsdorfu kā anatomijas celmlauzi Somijā, A. Ričkene (Viļņa) analizēja dažus vēstures avotus par Viļņas Universitātes farmaceitu darbību botānikā. A. Ruplis (Rīga) demonstrēja savu muzeja digitalizācijas projektu.

Noslēguma plenārsēde un humanitāro zinātņu sekcijas sēde notika Latvijas Akadēmiskās (Misiņa) bibliotēkas lielajā zālē. Humanitāro zinātņu sekcija prof. A. Cimdiņas un prof. V. Muktupāvela vadībā notika kā “*Letonikas gada*” starptautisks pasākums. Doc. S. Kļaviņas referāts sniedza pārskatu par latviešu valodniecības sākumiem (19. gs. vidus – 1930. g.), raksturojot gan baltvācu devumu latviešu valodniecībā (A. Bīlenšteina gramatikas tapšanu), gan pirmā latviešu valodnieka – ārsta J. Bāra nopelnus, gan jaunlatviešu pienesumu (J. Alunāns, K. Valdemārs, A. Kronvalds, K. Biezbārdis u. c.), Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas un tās valodniecības nodaļas aktīvo darbību (K. Mīlenbahs, J. Endzelīns), noslēdzot šo posmu ar LU Filoloģijas fakultātes un tās baltu nodaļas dibināšanu un J. Endzelīna “*Lettische Grammatik*” (1922) iznākšanu. Prof. J. Štrauhmanis savukārt pievērsās vēsturisko atlantu veidošanas problēmām, izceļot nepieciešamību sagatavot kopēju Latvijas, Lietuvas un Igaunijas vēsturisku atlantu, kas atbilstu mūsdienu prasībām. Pauls Daija (Rīga) referēja par Apgaismības laikmetā izdoto M. Stobes “*Latvisku Gadagrāmatu*” (1797-1798), kuras saturs bija populārzinātnisks, iztirzājot visai detalizēti šī sacerējuma tematiku. Igaunu pētnieka A. Remera un pāragri mirušā H. Tanklera (Tartu) kopējā referātā bija aplūkoti zviedru – igauņu kontakti humanitāro zinātņu jomā 1920.-30.gados, bet J. Lilja (Tampere, Somija) skāra divu Somijas literāro biedrību publikāciju starptautisko rezonansi kopš biedrību dibināšanas 19. gs. pirmajā pusē līdz 2. pasaules kara sākumam. J. Stradiņa un Dz. Cēberes referātā bija aplūkotas Maskavas latviešu pulciņa 1880. gados iedibinātās prēmijas par populārzinātniskiem darbiem dabzinātnēs un vēstures zinātnēs. Īpaši izcelta t. s. Reinberga prēmija, ko piešķīra 1886.-1889.gadā par F. Brīvzemnieka ziedotajiem finanšu līdzekļiem, tās saņēmēju skaitā bija J. Krodznieks, V. Olavs, Skruzīšu Mikus. Sīkāk tika iztirzāts arī maskaviešu prēmijas piešķiršanas fakts Tērbatas studentam – dzejniekam Eduardam Veidenbaumam 1892. gadā par apjomīgo rokrakstu “*Apcerējumi par mehāniku*”. Referātā tika ierosināts Latvijā iedibināt K. Valdemāra un K. Barona balvas (prēmijas) dižo Atmodas laika darbinieku un pirmo latviešu zinātnes sponsoru piemiņas iemūžināšanai. LU Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātes dekāne prof. A. Cimdiņa papildināja šo domu ar ierosinājumu iedibināt E. Veidenbauma stipendiju kreatīviem studentiem, ko varētu īstenot sakarā ar LU 90. gadadienu 2009. gadā.

Šajā sekcijā arī A. Zigmunde (Rīga) un Vinfrīds J. Šellers nolasīja referātu par Jūliju Kalēju-Kuzņecovu, viņa saskari ar Lietuvu, Latviju un Samarkandu, kur šis īpatnējais filologs un Krievijas Ģeogrāfijas biedrības biedrs mira 1905. gadā. Īpatnējs un saistošs bija Jura Baldunčika un Guntas Ločmeles referāts par avižu sludinājumiem un to nozīmi latviešu valodas attīstībā, sākot no K. Vatsona "Latviešu Avīzēm" (1822) līdz mūsdienām.

Noslēguma plenārsēdē LZA viceprezidente, LU Latviešu valodas institūta direktore akadēmiķe Ilga Jansone sniedza pārskatu par valsts pētījumu programmu "Letonika", tās ritējumu, par "Letonikas gada" iecerēm un to risinājumu. LZA prezidents Juris Ekmanis kopā ar Dr. A. Dravenieci veidotajā, labi strukturētajā referātā iztirzāja zinātniskās sadarbības problēmas Baltijas jūras valstīs, īpaši sadarbību starp trim Baltijas valstīm un arī par to sadarbību ar Ziemeļvalstīm. Tika raksturotas kopējas pētnieciskās programmas, ieskicēta Baltijas intelektuālās sadarbības konferenču vēsture (iedibinātas 1935.g., atjaunotas kopš 1999.g.), pieminēta arī kopējas triju Baltijas ZA medaļas iedibināšana un piešķiršana (kopš 1999.g.). Tika izcelta Latvijas ZA iniciatīva šo ieceru izvirzīšanā un īstenošanā.

Plenārsēdi noslēdza Tartu universitātes profesora Reina Vihalema referāts par teorētisko filozofiju un zinātnes filozofiju padomju laikā (1960-1990), kurā referents centās atbildēt uz jautājumu, kāda ir šajā nozarē veikto tālaika pētījumu paliekošā zinātniskā vērtība. Pēc prof. Vihalema domām, vienlaikus ar dogmatiskiem uzstādījumiem un ideoloģisku tukšvārdību vairākos darbos rodamas idejas, kas nav zaudējušas savu nozīmību. Īpaši tas sakāms par pētījumiem, kuros iztirzāti agrīnie K. Marksa darbi (piem., tēzes par L. Feiebahu), domas par praksi kā zinātniskās patiesības kritēriju.

Sēdes beigās notika *Baltijas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācijas Ģenerālās asamblejas* sēde, kurā līdzšinējais prezidents – Latvijas pārstāvis J. Stradiņš nodeva savas pilnvaras Igaunijas pārstāvjiem. Par Asociācijas darbības dažādām pusēm un tās nākotnes redzējumu viedokļus izsacīja E. Tamiksārs, J. Krikštopaitis, P. Mīrseps, J. Salaks, A. Leikola, J. Stradiņš un citi. Tika izsacīts ierosinājums koordinēt turpmāko Baltijas konferenču norisi ar Ziemeļvalstu simpozijiem par zinātnes un ideju vēsturi, kuri gan nav rīkoti kopš 1991.gada, bet kurus paredzējuši atsākt somi 2010.gada augustā. Taču asambleja nosliecās par labu Igaunijas pārstāvju iniciatīvai turpināt līdzšinējo Baltijas zinātņu vēstures konferenču sarīkošanas praksi kopā ar medicīnas vēsturniekiem, bez šaubām, padziļinot kontaktus ar Ziemeļvalstu zinātņu vēsturniekiem. Nākamo Baltijas zinātņu vēstures konferenci iecerēts rīkot 2010.gada oktobrī Tallinā, uz Tallinas Tehniskās universitātes bāzes, tematikā iekļaujot arī zinātnes filozofijas problēmas lielākā mērā nekā tas darīts līdzšinējās Baltijas zinātņu vēstures konferencēs. Kā konferences potenciālie rīkotāji minami Dr. E. Tamiksārs un prof. P. Mīrseps, kas ir jaunākās paaudzes igauņu zinātņu vēsturnieki un filozofi. Baltijas asociācijas padomē tika ievēlēti: J. Āvikso, P. Mīrseps, R. Vihalems, E. Tamiksārs, J. Stradiņš (viceprezidents), I. Knēts, J. Klētnieks, J. Salaks, A. Vīksna, A. Zigmunde, J. A. Krikštopaitis (viceprezidents), R. Kondratas, J. Banionis, K. Makariūnas, A. Andriušis, L. Klimka, E. Adomonis. Asociācijas pārstāvis ASV ir R. Šviedris, Ziemeļvalstīs – A. Leikola. Tāpat Ģenerālajā asamblejā, neskaitot nākamās (24.) konferences norisi Tallinā (2010.g. oktobrī), tika nolemts sadarboties ar Ziemeļvalstu konferences organizētājiem Helsinkos (2010.g. augustā) un līdz 2010.g. oktobrim izstrādāt formālus priekšlikumus par kopēju Baltijas–Ziemeļvalstu zinātņu vēstures konferenču koordinēšanu. Ģenerālās asamblejas protokola teksts sniegts 3.pielikumā raksta beigās.

Pēc Ģenerālās asamblejas notika plašas grāmatu un dokumentu izstādes atklāšana Latvijas Akadēmiskajā (Misiņa) bibliotēkā, ko organizējusi bibliotēkas darbiniece Arta Poriete kopā ar Latvijas Zinātņu vēstures asociāciju. Izstāde aptver izdevumus no 18.gs. līdz mūsdienām, gan senas grāmatas un arī rokrakstus, gan visu Baltijas zinātņu vēstures konferenču programmas, tēzes, ielūgumus, rokrakstus, kas raksturo Baltijas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācijas darbu, Jāņa Strupuļa veidotas zinātnieku medaļas, Latvijas, Lietuvas un Igaunijas zinātņu vēsturnieku grāmatas, rakstu krājumus, cita veida publikācijas, dažus J. Klētnieka, J. Stradiņa u.c. zinātņu vēsturnieku personiskos materiālus. Izstāde ir bagāta ar materiāliem, veidota ar lielu rūpību. Tā liek atcerēties pirmajā, 1958.gadā, konferencē sarīkoto zinātnisko grāmatu izstādi, ko bija veidojusi toreizējās Latvijas PSR ZA Fundamentālās bibliotēkas darbiniece Meta Taube (saglabājušies ieraksti viņas dienasgrāmatā par šo izstādi). Izstādes atklāšanā runāja Akadēmiskās bibliotēkas direktore *Dr.h.c.* Venta Kocere, LZA prezidents J. Ekmanis, Latvijas Zinātņu vēstures asociācijas prezidents J. Stradiņš, izstādes veidotāja A. Poriete. Konferences dalībnieki aplūkoja izstādi ar interesi, igauņu un lietuvju kolēģi bija atveduši arī savus izdevumus, ko atstāja kā dāvinājumu bibliotēkai Rīgā.

Konferences ietvaros notika arī piemiņas zīmju atklāšana ievērojamiem Rīgas zinātniekiem ķīmiķiem: Nobela prēmijas laureātam Vilhelmam Ostvaldam (1853-1932) un ķīmiķim-analītiķim, daudzu organisko krāsu reakciju atklājējam analītiskajā ķīmijā Edvīnam Iegrīvem (1878-1944), kuru pētnieciskā darbība lielā mērā saistīta ar RP, RPI un LU. Slēgtajos Lielajos kapos pēc mūsu ierosmes (ar mecenāta *Itera-Latvija* prezidenta Jura Savicka finansiālu atbalstu) Ostvaldu dzimtas kapa pieminekli iekalti fizikālās ķīmijas pamatlicēja vecāku, kā arī brāļa LU mežsaimniecības profesora Eižena Ostvalda vārdi un mūža dati (viņi te visi apbedīti), bet pieminekļa pakājē uzstādīta piemiņas plāksne *in memoriam* pašam V. Ostvaldam, kurš apbedīts Vācijā, savas pēdējās mītnes “*Landhaus Energie*” parkā. Savukārt plāksne ar Pozenē mirušā Edvīna Iegrīves vārdu uzstādīta pie viņa svaigā ķīmijas profesora Voldemāra Fišera kapa pieminekļa. E. Iegrīve atklājis eirohromcianīnu R kā reaģentu uz alumīnija joniem, cinka nitroprusidu SO₂ noteikšanai, hromotropskābi formaldehīda (būtībā – metilspirta) nelielu piemaisījumu atklāšanai un daudzus citus reaģentus, kurus analītiskajā ķīmijā lieto vēl šodien. Viņa nopelni Rīgas ķīmiķu un farmaceitu mācīšanā savulaik bija neapstrīdami, un Iegrīves vārds ir starptautiski pazīstams, reakcijas pieminētas daudzās rokasgrāmatās. Šo piemiņas zīmju atklāšana notika 13. oktobrī, piedaloties LZA prezidentam J. Ekmanim, RTU rektoram I. Knētam, *Itera-Latvija* prezidentam J. Savickim, ZA viceprezidentam R. Valteram, akadēmiķim T. Milleram, prof. I. Meirovicam un daudziem konferences dalībniekiem no RTU. Tika godināta daudzu

2.att. Konferences noslēgumā pie RPI dibinātāju piemiņas zīmes Rīgas Lielajos kapos. No kreisās: akadēmiķis J. Ekmanis, LZA Goda mecenāts J. Savickis, akadēmiķi I. Knēts un J. Stradiņš.

Fig.2. At the end of the conference on the Old Riga Graveyard where the monument stands remembering the founders of the Riga Polytechnic. (From the left:) Member of the Academy J. Ekmanis, Honorary Patron of the Latvian Academy of Sciences J. Savickis, Members of the Academy I. Knēts and J. Stradiņš.

ievērojamu zinātnieku un sabiedrisku darbinieku (pirmo RP vadītāju, Dž. Armitsteda, V. Fišera, F. Candra, Kr. Valdemāra, Kr. Barona, Fr. Brīvzemnieka u.c.) piemiņa viņu atdusas vietās. Paskaidrojumus Lielajos kapos sniedza un uzrunas sacīja I. Knēts, J. Stradiņš, J. Klētnieks, A. Zigmunde, T. Millers, R. Valters un arhitekts E. Upmanis, kurš veido grāmatu par Lielajiem kapiem un ievērojamu personību apbedījuma vietām tajos.

Sava veida turpinājums Baltijas zinātņu vēstures konferencei bija RTU 59. Starptautiskās zinātniskās konferences plenārsēde pārpildītajā RTU aulā, kur pulcējušos ar uzrunu sveica Valsts prezidents Valdis Zatlers; rektors I. Knēts latviski atkātoja savu Baltijas konferencē nolasīto lekciju, RTU prorektors akademiķis L. Ribickis stāstīja par RTU pašreiz veicamo zinātnisko pētniecību un demonstrēja filmu par to. Šajā sēdē RTU muzeja vadītāja A. Zigmunde stāstīja par mēģinājumiem atjaunot RPI laikā no 1920. līdz 1958.gadam, bet J. Stradiņš nolasīja referātu par inženiertehniskās inteliģences veidošanos Rīgā un Latvijā 19.-20.gs., īpaši akcentējot Rīgas Tehniskās biedrības dibināšanas (1858) nozīmi saistībā ar šīs biedrības 150 gadiem. Tika aplūkota slavenā izgudrotāja Vernera Sīmensa uzturēšanās Rīgā 1852. gadā, kad viņš te izveidoja pirmo civilo elektromagnētisko telegrāfu Krievijas impērijā (no Bolderājas uz Rīgu).

Ar visu šo pasākumu kopumu ne tikai atzīmēti RPI atjaunošanas 50 gadi, bet arī akcentēta Latvijas valsts un abu pārējo Baltijas valstu nodibināšanas 90. gadskārta, īpaši rādot augstākās tehniskās izglītības vēsturiskās attīstības gaitu, Baltijas valstu sadarbību zinātnē, kopēju zinātņu vēstures konferenču tradīciju, tāpat Medicīnas vēstures muzeja izveidošanas (kopš 1938.gada) un attīstības nozīmīgumu ne tikai Latvijas, bet arī Baltijas mērogā.

Ir gandarījums, ka arī šajā zinātnes attīstībai nelabvēlīgajā finanšu un ekonomiskajā situācijā, kad sarūk zinātnes budžets, vēsturiskās tradīcijas tomēr tiek uzturētas un gūst pietiekamu rezonansi sabiedrībā (publicētas Zaigas Kiperes un Gedimīna Zemlicka plašas reportāžas par konferenci Latvijas un Lietuvas presē). Šo rindīņu autoram (kopā ar savu tēvu P. Stradiņu) ir bijusi laime stāvēt pie šīs tradīcijas šūpuļa un piedalīties vai visās 23 līdzšinējās konferencēs (izņemot 1993. un 2006.g., bet arī tad konferencē nolasītas viņa plenārlekcijas), tāpēc īpašs gandarījums, ka šī Paula Stradiņa ierosme netiek piemirsta vēl pēc 50 gadiem un jaunie igauņu kolēģi pašreiz ir gatavi to arī turpināt.

Īpaši jāuzsver, ka konferenču rīkošana pāriet jaunākās paaudzes zinātnieku rokās (arī 23. konferences rīkošanas galveno smagumu iznesa divas jaunas zinātņu doktoras A. Zigmunde un M. Pozemkovska, kas nesen prominējušās ar disertācijām par medicīnas un pedagogijas vēsturi). Tas apliecina, ka arī šajā jomā vēstures stafete tiek nodota tālāk un Baltijas medicīnas un zinātņu vēstures pētnieku sadarbībai, ko aizsāka Pauls Stradiņš pretrunīgajos un grūtajos 20. gs. 50. gados, paredzams cienīgs turpinājums.

1. pielikums

Izglītības un zinātnes ministres prof. Tatjanas Koķes apsveikums konferencei

Honoured Mr. Janis Stradins, Academician, the President of the
Baltic Association of History and Philosophy of Sciences!

Distinguished participants of the 23rd International Baltic Conference
on the History of Science!

It is a true pleasure and honour to welcome you all here today at the 50th anniversary of Baltic
Historians' movement of Sciences! Let me note the fact or even historical congruence – today's
anniversary conference takes place here – in Latvia and is close to anniversary of our state.

The history in general is used to be considered as a great teacher of life and at the same great teacher is
the history of science. And I appeal to aware and honour this great teacher of life!

The history of science is a very rich source of knowledge for all society, because it facilitates the
understanding of people about historical and cultural values, which certainly appear during the process
of development of science.

Let me note with satisfaction that historians of various scientific fields are
involved starting from ancient history issues to the most important

contemporary events. And this 23rd International Baltic Conference on the History of Science is also devoted to the fact of continuity and contemporarity.

These contemporary emphasizes in research awake and strengthen interest in the Baltic history of science, as well as – help us better notice the ways of development of scientific fields.

I would like to express my deepest gratitude to our Academician Janis Stradins for the excellent leadership of Baltic historians of science movement during all 50 years.

I wish you an efficient and creative work at conference! Yours sincerely,

Minister of Education and Science, Professor Tatjana Koke

October 9, 2008

2. pielikums

LZA prezidenta akadēmiķa Jura Ekmaņa ievadvārdi konferences atklāšanas sēdē

Dear participants, organizers and guests
of the 23rd International Baltic Conference on the History of Science!

It is a true pleasure to see your interest in the study of history of different branches of science. Nowadays, we are speaking of moving towards a knowledge-based society = a modern society consisting of well educated individuals who are capable to develop high value-added products. Our future would be, however, unthinkable without good history knowledge, and specifically – knowledge of the history of science.

This conference is clearly very special.

On the one hand this year marks the ninety-year anniversary of Latvia's, Estonia's and Lithuania's statehood; so, special attention is paid to the development of national science and research centers.

On the other hand, this year marks half-centennial anniversary of the Baltic Conferences on the History of Science. 50 years have passed since the first Conference that was initiated by academician Pauls Stradins. In later years the success of these conferences has been provided thanks to the active role of academician Janis Stradins. This year is also very special for the Riga Technical University and Pauls Stradins Museum of the History of Medicine.

There is a wide variety of themes that deserve to be studied, namely:

- * the effects of historical peripeteia on the development of science and higher education;
- * stories of outstanding creative personalities in the distant and recent past,
- * the creation of scientific schools,
- * the Baltic way to the European Union and
- * the European influence upon the Baltic.

All of them would contribute to enriching historical knowledge and to explore future perspectives.

My best wishes to full success of the Conference and I wish all of you two pleasant days of fruitful dialogue.

President, Latvian Academy of Sciences Juris Ekmanis

Baltijas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācijas Ģenerālās asamblejas sēdes protokols

MINUTES
of the Assembly of the Baltic Association of the History and Philosophy of Science,
Riga, Latvia, 10 October 2008

1. Agenda:

1. Report of the President and discussion on the experience and future of BAHPS.
 Information concerning the date and the venue of the next conference

2. Address of the new President

3. Election of the new Council of BAHPS

1. Report of the President and discussion on the experience and future of BAHPS

LISTENED: President J. Stradins makes a survey of the activities of BAHPS and emphasizes the need for more intensive co-operation between science historians of the Baltic Sea region in the organization of Baltic conferences on the history of science since the number of science historians is not great and the change of generations is in process. This idea also contains in his introductory article to the book of theses, „Nova Miscellanea Historiae Scientiarum Baltica – 50”, of XXIII Baltic Conference on the History of Science (p. 5). In this context, the President supports the idea, put forward by Prof Anto Leikola at the general meeting on 9 October, that the next Baltic conference on science history could be held in Helsinki in August 2010 unless the Estonian colleagues organize a conference in Estonia. The science historians of the Nordic countries have decided to restore the tradition of conferences on science history that ended at the beginning of the 1990s. He hands over the BAHPS presidency to the Estonian Union of the History and Philosophy of Science for the following term.

SPEAKER: Peeter Mürsepp

The Management Board of the Estonian Union of the History and Philosophy of Science discussed the issue of the XXIV Baltic Conference on the History of Science on October 8. As former conferences in Estonia have always taken place in Tartu, the Board decided to run the next conference in Tallinn. The venue of the conference will be Tallinn University of Technology. P. Mürsepp was asked to chair the organization committee and he accepted the offer. The Board adopted the decision without any knowledge of the plan to organize the next conference, together with Finnish colleagues, in Helsinki in August 2010. He welcomes the initiative. However, as the Board has already made the decision mentioned above, his suggestion is that the Estonian branch of BAHPS would definitely organize the conference in October 2010. They plan to continue the existing format and will definitely have the section on philosophy of science as at the conferences in Tartu 2001 and in Vilnius 2006. In conclusion, his position is that in 2010, there will be two conferences– in Helsinki in August, with a novel format, and in Tallinn in October, with the traditional format. At the general assembly of the Tallinn conference, it is planned to adopt a resolution concerning the future of the Baltic and/or Nordic conferences on the history of science.

SPEAKER: E. Tammiksaar

The speaker admits that academic papers delivered at the Baltic conferences of science history have not always been of the highest level, on several occasions performers have not attended personally the conferences, or, if present, have sometimes omitted their reports. That is one reason why the format of the conference should be changed. The idea of uniting Nordic and Baltic conferences put forward by Finnish colleagues is welcome as there are not many science historians and that step would enable to raise considerably the level of conferences. On the other hand, the tradition of Baltic conferences on science history is very long (50 years) and there is no analogy in the world. That is why Tammiksaar proposes to organize XXIV Baltic conference of science history still in Tallinn in October 2010, as scheduled according to the rotation principle accepted by BAHPS. The science historians of the northern countries are expected to participate in it, while science historians of the Baltic countries would also take part in the Helsinki conference of 2010. The organization of further joint Nordic and Baltic conferences in the field of the history and philosophy of science will be discussed and the new format will be established (e.g., one conference, but two different enumerations) in Tallinn in October 2010.

SPEAKER: J. Salaks (Riga) supports the initiative of the Estonian colleagues to organize the next conference, as three years ago they had given up their turn in order Riga (where the first conference took place) could organize the 50th anniversary conference. He points out the importance of the history of medicine and the intention of the division of the historians of medicine of BAHPS to continue co-operation.

SPEAKER: J. Stradins truly appreciates the Estonian initiative to hold the next conference in Tallinn to keep the 50-year tradition of the Baltic conferences. He admits that closer cooperation with Nordic countries might be discussed during the next conferences. The history of medicine should be included in the common conferences, as Professor Pauls Stradins suggested in 1958. The traditional conference numeration should be maintained (e.g. 24th Baltic Conference) or a double numeration (e.g. 24th Baltic and 7th Nordic Conference ...) be introduced if such cooperation were acceptable, in principle, to all parties.

SPEAKER: J. Krikstopaitis points out that European science historians also have their conferences, the next will be held in Spain.

SPEAKER: T. Kiiskinen

According to T. Kiiskinen, the suggestion of A. Leikola should not be regarded as the organization of a rivalry conference which would put an end to the tradition of Baltic conferences on science history. All the historians are welcome to the conference in Helsinki and 2010 is a proper time for discussing the future format of Baltic and Nordic conferences on science history.

Resolution. It was decided:

- 1.1. XXIV Baltic conference on the history of science will take place in Tallinn University of Technology in October 2010;

- 1.2. To co-operate with the organizers of the Nordic conference on science history in Helsinki in August 2010 and perform papers at the conference;
- 1.3. The format of joint conferences of Baltic and Nordic countries will be worked out by October 2010.

2. Address of the new President

LISTENED: E. Tammiksaar reports on behalf of the Board of the Estonian Union of the History and Philosophy of Science that J. Aaviksoo, the chairman, agreed to take the responsibility for the development of BAHPS for the next two years. The managing chairman of BAHPS is Erki Tammiksaar (Veski 4, EE-51005 Tartu, 00372-7-421514, GSM 00372-5217469, Erki.Tammiksaar@zbi.ee), learned secretary of the Estonian Union of the History and Philosophy of Science,

3. Election of the new Council of BAHPS.

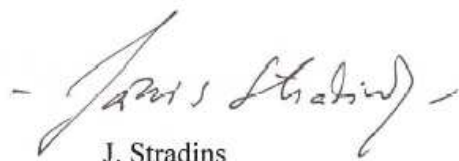
4. LISTENED: On behalf of the Estonian Union of the History and Philosophy of Science, E. Tammiksaar nominated Ken Kalling (Ken.Kalling@ut.ee) for a candidate of a member of the Council of BAHPS to replace Hain Tankler who died recently. In the Council of BAHPS will continue: J. Aaviksoo (Jaak.Aaviksoo@kmin.ee), P. Mürsepp (Peeter.Muursepp@tv.ttu.ee), R. Vihalemm (Rein.Vihalemm@ut.ee) and E. Tammiksaar (Erki.Tammiksaar@zbi.ee). From Latvia will continue: J. Stradins (Vice-President) (stradins@lza.lv), I. Knets (knets@latnet.lv), J. Kletnieks (Janis.kletnieks@geostar.lv), J. Salaks (juris.salaks@apollo.lv), A. Viksna (arnis.viksna@lu.lv) and A. Zigmunde (azigmunde@web.de). From Lithuania: J. A. Krikštopaitis (Vice-President), R. Kondratas, J. Banionis, K. Makariunas, A. Andriusis, L. Klimka, E. Adomonis. BAHPS representative in the USA is R. Sviedrys and in Nordic countries is A. Leikola.

RESOLUTION:

3.1. Ken Kalling, representing Estonia, was elected a new member of the Council of BAHPS. Ivars Knets, Arnis Viksna and Alida Zigmunde, representing Latvia, were elected the members of the Council of BAHPS.

Riga, 10 October 2008

President

J. Stradins

Minutes were taken by

E. Tammiksaar